

SARUNA PIRMS PIRMIZRĀDES

Ar izrādes „Ugunsgrēki” režisoru Mārtiņu Eihi sarunājas LKA profesors, teātra vēstures pētnieks Jānis Siliņš

Mārtiņš Eihe. Luga „Ugunsgrēki” „atnāca” pavisam vienkārši. Tulkotāja Inga Rozentāle - Pejū no Francijas atsūtīja sešas lugas. Tur bija arī vairāki pazīstamāki autori...

Jānis Siliņš: ...bet Tu izvēlējies šo autoru, šo lugu? Kāpēc?

M.E. Tas, protams, kaut kādā mērā sakrita ar Ukrainas notikumiem, bet man vispirms, kad lugu izlasīju, tās tematika ļoti saistījās ar Latvijas vēsturi. Ar četrdesmitajiem gadiem, citādākā vēsturiskā situācijā..., leģionāri un padomju Sarkanā armija. Bet šajā gadījumā Libāna. Divdesmitā gadsimta septiņdesmit piektajā gadā, kad viņi sāka savā starpā karot, autoram Važdi Muavadam bija septiņi gadi un viņš šos notikumus pats piedzīvoja. Valsts, kuru reāli uzskatīja par arābu Šveici, kurā līdz tam mierīgi sadzīvoja kristieši un musulmaņi, pēkšņi sagruva. Un neviens īsti nesaprata, kāpēc karo un kurš pret kuru karo? Kāpēc tāds traģisks pavērsiens?

J.S. Luga gan ir, gan nav par karu. Tajā ir kara reminiscences un likteņi. Kas tad visvairāk interesēja?

M.E. Centrālais, par ko izrādē runājam ir: piedošana! Par to, vai tev vispār ir spējas piedot. Gandrīz visi tēli nonāk šī jautājuma priekšā. Vismaz jāmēģina kādam piedot. Pat visbriesmīgākajā gadījumā - piedot pašam sev. Tas ir diezgan universāls pasākums. Sarežģīts.

J.S. Piedot ir grūti...

M.E. Jā, tā ir viena no visgrūtākajām lietām, palūgt piedošānu pat ir vieglāk nekā piedot...

J.S. Jā, bieži it kā lūdzam piedošānu, bet īsti nespējam piedot. Lugā ir kara ekstremālā situācija.

M.E. Te ir daudzas situācijas un tēmas, kas mani interesē. Pirmais, kurā laikā mēs pazaudējam cilvēcību. Piemēram, Abhāzija! Skatījos dokumentālo filmu, tas ir pilnīgs ārprāts, ko tur cilvēki darīja, izvarošanas un upuru mešanas akā. Kas ir tas, kas cilvēkus pie tā noved, un kas attur. Vismaz mūsu sabiedrībā. Vai attur? Otra lieta... šajā stāstā ir divas sievietes, kuras cīnās ar izglītošanu, lasīt un

rakstīt mācīšanu, izskaidrošanu, ar avīžu lasīšanu, viņas cenšas atrast cilvēciņu. Viņas var uzskatīt par tā brīža garīgajām līderēm. Bet tad ir cita situācija, kad bērni dodas šajā ārprāta pasaulē meklēt atrisinājumu, tad par garīgo līderi kļūst kāds karotājs, kurš daudzus ir zvērīgi nogalinājis. Bet viņš ir uzvarējis un kaut kādās situācijās ir bijis citādāks, un tad viņš kļūst viņiem par garīgo līderi. Paradoksāli! Kā cilvēku likteņi veidojas, kā veidojas vēsture.

J.S. Skatītājiem Tu piedāvāsi daudzas idejas. Pieteikumā rakstāt, ka izrāde būs baisa melodrāma, bet lugā ir detektīvs, melodrāmas elementi parādās lugas finālā, kad bērni izlasa mātes vēstuli...

M.E. Vispār luga ir pasaka, tādā stilistikā arī veidojam. Te ir leģendas. Mītiskā izpratne. Te ir gan Mēdeja, gan arī Zelta aunādas meklējumi. Abi mīti savijas un arī kādi citi vēstījumi.

J.S. Mītam par Mēdeju ir dažādās interpretācijas, dažādi „tulkojumi”. Lugai ir baisas pasakas motīvs.

M.E. Tā ir mūsdienu pasaka. Agrāk ar pasakām mutvārdu folklorā mēs ieguvām izpratni, kāda ir pasaule. Šeit mēs iegūstam pieredzi, kāda ir mūsdienu pasaule.

J.S. Tātad mūsdienu skatītājam ir nepieciešamas pasakas.

M.E. Droši vien ne visiem. Tas, ko mēs darām šajā izrādē, par ko runājam un kādā valodā noteikti nav domāts ļoti plašam skatītāju lokam. Nemaz nevar tā būt, ka skaudras un nepatīkamas, traģiskas dzīves izjūtas interesētu daudzus. Tas ir šaurākai skatītāju grupai. Tā nebūs komēdija. Sprotams, ka arī uz šo izrādi atnāks cilvēki, kuri nespēs to skatīties, varbūt pat ies projām. Domās, ka atnākuši skatīties seriālu „Ugunsgrēks”, bet ieraudzīs pavisam ko citu. Arī uz „Eņģeļiem Amerikā” daļa skatītāju nāca kā uz Ziemassvētku ludziņu, bet saņēma kaut ko citu. Daļa skatītāju nevarēs saprast, kāpēc Gints Andžāns ir šāds...

J.S. Piedevām vēl tas, ka Simons izrādes sākumā „nodod tādu tirādi” lamu vārdus. Pēc tam gan nekad tekstā vairs nelamājas, arī boksa treniņā ir tik pieklājīgs.

M.E. Jā, tā ir tikai viena vieta, kurā šis varonis tā „izārdās”.

J.S. Tātad tas ir skatītāju „atsīšanai”. Man tagad jāraksta - nenobīstieties! Lamājas tikai viens varonis izrādes sākumā un vairāk neviens. Jā, tikko man Rīgas domē Eiženija Aldermane jautāja:

profesor, vai tas ir pieņemami, ka latviešu teātra izrādēs tik bieži skan rupji un necenzēti vārdi?

M.E. Jā, bet tas ir tikai vienā vietā, kad citādāk vairs nevar. Tur ir tāda situācija.

J.S. Bet ar to pietiek, jo skatītājam bieži vien pēc tam asociējas, ka tā ir visā lugā.

M.E. Mēs esam valodnieciska tauta, tik daudz visu uztveram ar dzirdi.

J.S. Jā, ar dzirdi, nevis ar pašu notikumu. Simons sākumā tik ļoti „izvirst”, bet māsa Žanna šajā epizodē tikai klusē un aiziet. Tikai vēlāk parādās viņas mērķtiecība, spēja racionāli (viņa ir matemātiķe) skaidrot un meklēt kādu atrisinājumu.

M.E. Ieva Segliņa (Žanna) un Gints Andžāns (Simons) visā izrādē ir viens tēls, bet dažiem aktieriem ir vairāki tēli (Gints Grāvelis, Dainis Grūbe, Elīna Dzelme) un katrs no šiem varoņiem ir ne tikai atsevišķs tēls, bet veido arī kādu kopēju līniju, izaug cits no cita, dzīvo ar kādu vienu noteiktu uzdevumu un mērķi.

J.S. Kā aktieri pieņēma šo nosacīto arābu pasauli, šo citādo uztveri?

M.E. Autors līdz septiņiem gadiem ir dzīvojis Libānā, ir paspējis „parotaļāties” ar ieročiem, viņš ir kristietis, un tad viņš ar ģimeni ir devies projām. Autors ir mēģinājis nojaukt visas pretišķības. Tas cietums, kas ir lugā - to ir cēlušī izraēļi un tas esot viens no briesmīgākajiem cietumiem vēsturē. Spīdzināšana ir bijusi šausmīga, visi visu gan noliedz...

J.S. Tomēr, kā aktieri pieņem materiālu, kā izprot? Izrādē visi ir jaunie.

M.E. Izpratnes ziņā viss ir kārtībā, bet psiholoģiski bieži vien ir ļoti grūti. Kādreiz ir tā, ka esam „izgājuši visu cēlienu cauri”, ir palikušas vēl divas stundas mēģinājumam, bet nevienam nav spēka, jo psiholoģiski ir smagi. Skaļi gan neviens neko nesaka. Uzdod režisoram visādus jautājumus vai savā starpā apspriež. Mēģinājumos daudzas lietas darām it kā formāli, bet es mēģinu panākt, lai viss ir ļoti personīgi.

J.S. Tātad dzīvajā procesā.

M.E. Jā, viss ir dzīvais process, plus vēl darām tā, ka kaut kādas lietas, ko viņi pārrunā, mēs vēl fonā izspēlējam. Ne gluži kā etūdēs.

Mēs vizualizējam, ar lellītēm attēlojam diezgan baisas ainas. Bet ir atsvešinājums. Mums nav ieroču, skaņas darām paši ar mikrofonu. Vēl, izmantojot dažādas detaļas, spēlējamies arī ar krītiņiem, zīmējam, bet kā būs gala variantā, vēl precīzi nevar pateikt.

J.S. Izlasot lugu, runājot ar Tevi, saprotams, ka šāds materiāls latviešu teātrī pēdējo gadu iestudējumos nav bijis.

M.E. Daudzas lietas šajā materiālā mani interesē. Luga - pasaka, bet ir vēlme tajā iekļaut arī dokumentāru materiālu.

J.S. Lugas un izrādes fināls virzās uz skaidrību. Varmācība, brutalitāte ir tikai atmiņās, jo visā tiešo notikumu gaitā nekas nežēlīgs nenotiek. Lugā ir dažādi motīvi, līdzības.

M.E. Mātei, kura pārdzīvojusi lielas šausmas, katrs mirklis, kad viņa atkal ierauga savus bērnus, kuri ir šādas varmācības augļi, ir milzīgs trieciens. Viņa to gadiem nespēj pārvarēt, nespēj aizmirst.

J.S. Potenciālajiem skatītājiem man jāpasaka, ka izrāde būs skarbs vēstījums. Tomēr humāns. Izrādē ir arī Tavs vēstījums un kāda noteikta morāle...

M.E. Pat ne kā morāle, bet... varam vilkt kādu saistību ar dzenbudismu - ka tikai izzinot lietu līdz galam, mēs nonākam pie pašas lietas. Tāpēc jau izrādē Māte saviem bērniem dzīves laikā neizstāsta visu līdz galam, jo ir pārliecināta, ka ir lietas, kas ir jāizzina pašiem. Pašu pieredze ir ļoti nozīmīga. Atnākot uz šo izrādi, skatītājiem būs iespēja pilnā mērā izdzīvot un pārdzīvot. Tas ir kultūras „bonus”, ka tu vari kādā noteiktā laika nogrieznī iziet cauri visdažādākajiem likteņiem un notikumu peripetijām. Izrādes vide (scenogrāfe un kostīmu māksliniece Ieva Kauliņa) būs nosacīta, jo lugā ir paredzētas straujas vides maiņas, un mēs izvēlējamies vienkāršu principu ar tāfelēm un „austrumu matračiem”. Visi rekvizīti ir izmētāti telpā.

J.S. Tāda izārdīta cilvēku dzīve, kura izrādes laikā pārveidojas un...

M.E. ... kārtojas, lai mēs kopā spētu radīt kādu noteiktu cilvēcīgas dzīves modeli.

